

DE DIRIGEREND TANDARTS IN DE SCHOOLTANDVERZORGING*

T. G. J. KUIPÉRES

Toen mij enige tijd geleden het verzoek gedaan werd, om tijdens het openbaar gedeelte van de Algemene Ledenvergadering van de Ned. Ver. v. Sociale Tandheelkunde een inleiding te houden over de dirigerend-tandarts in de schooltandverzorging, was het voor mij niet moeilijk om aan dat verzoek gehoor te geven. Het onderwerp gaat een dirigerend-tandarts uiteraard zeer ter harte en het lijkt prettig om over taak en functie eens te kunnen spreken. Maar als men bezig is met de voorbereiding, zijn er van die momenten, dat men niet zo gelukkig meer is met die opdracht. Er zijn nl. twee dingen, die ik me sterk heb gerealiseerd tijdens de voorbereiding.

Dat was in de eerste plaats de moeilijkheid om bij een verhandeling over het eigen beroep voldoende objectiviteit te betrachten. Men ontkomt nl. niet aan bepaal de persoonlijke inzichten op dit gebied, waardoor op enkele delen van de taak wat meer het accent wordt gelegd. Men moet mij dus bij voorbaat vergeven, dat deze inleiding een mengsel gaat worden van objectieve benadering en persoonlijk inzicht.

Het tweede punt, dat ik mij tijdens de voorbereiding realiseerde was, dat men zijn functie eigenlijk op een onvolkomen wijze uitoefent. Collega VAN ERP heeft het in zijn inleiding al gezegd: Wij zijn geen fenomenen. Dat wordt iemand maar al te duidelijk, wanneer hij zo'n inleiding gaat voorbereiden. Toch hoop ik er in te slagen om de functie en taak van de dirigerend-tandarts in de schooltandverzorging op aanvaardbare wijze uiteen te zetten.

Alvorens we echter gaan spreken over de functie en taak van de dirigerend-tandarts is het wellicht goed om eerst eens na te gaan, hoe het nu ligt in een dienst waarbij geen dirigerend-tandarts werkzaam is.

We kennen daar een Algemeen Bestuur, waarin zitting hebben vertegenwoordigers van groepen, die op de één of andere wijze betrokken zijn bij de schooltandverzorging. Uit dat Algemeen Bestuur wordt een Dagelijks Bestuur gekozen dat het beleid bepaalt van de dagelijkse gang van zaken in de dienst. Over het algemeen zetelen in dat Dagelijkse Bestuur een vertegenwoordiger van de betrokken gemeenten, een vertegenwoordiger van de ziekenfondsen en een vertegenwoordiger van de Maatschappij tot Bevordering der Tandheelkunde.

Ik zou nu gaarne wat nader ingaan op de taak van de vertegenwoordiger der

---

*) Voordracht, gehouden voor de Ned. Vereniging voor Sociale Tandheelkunde te Nijmegen op 21 mei 1954.

Maatschappij tot Bevordering der Tandheelkunde in de schooltandverzorging en hem verder aanduiden met de naam: tandartsbestuurslid. Diens taak ligt voornamelijk, en men zal zich dat kunnen voorstellen, op tandheelkundig terrein. En deze is zeer uitgebreid, ondanks het feit, dat de tandheelkunst, die in de schooltandverzorging wordt uitgeoefend, vrij beperkt van omvang is. Ik ben zo vrij om enkele opmerkingen te maken over die beperkte tandheelkundige behandeling in de schooltandverzorging. Ik betreur dat namelijk.

Als men van het zeer interessante rapport van collega VAN ERP over de jeugd-tandverzorging in de Scandinavische landen kennis neemt, ziet men dat in die landen in de jeugd-tandverzorging een volledige tandheelkundige behandeling wordt toegepast. In de eerste plaats komt dit het kind ten goede en tevens zal voor de tandarts, verbonden aan de jeugd-tandverzorging het werk bepaald aantrekkelijker zijn dan bij een gelimiteerde voorziening. Ook zullen bij een volledige gebitsverzorging veel moeilijkheden en misverstanden, zowel met de praktiserende tandartsen als met de ouders voorkomen kunnen worden.

Uit ervaring weet ik, dat door de ouders vaak niet begrepen wordt, waarom sommige tandheelkundige ingrepen niet door de schooltandarts kunnen worden gedaan, maar dat er in dat geval verwezen wordt naar de huistandarts. Dit wordt door de ouders soms gezien als een soort incompetentie en het is dan voor hen een reden om hun kind niet verder aan de schooltandverzorging te laten deelnemen. Anderen doen zulks bij voorbaat aangezien zij zich voor ernstige en bijzondere gevallen toch bij de huistandarts moeten vervoegen en dan maar liever uit eigen beweging daar heen gaan. Ik persoonlijk vind het helemaal niet erg als ouders hun kinderen niet laten deelnemen aan de schooltandverzorging, maar de voorkeur geven aan behandeling door de eigen tandarts. Wel zou ik dit als een ernstig feit willen beoordelen wanneer aan deze voorkeur een negatieve reden ten grondslag zou liggen. Zolang men echter met de schooltandverzorging in zijn huidige vorm moet werken, zal men er goed aan doen, dat aan het beperkte karakter van de tandheelkundige verzorging bij de voorlichting aan de ouders in het bijzonder aandacht wordt besteed. Ook met de praktiserende tandartsen zal men goede afspraken moeten maken inzake eventuele verwijzingen.

Maar laten wij terugkeren tot de taak van het tandartsbestuurslid en laat ik U eens in grote lijnen schetsen hoe de Maatschappij tot Bevordering der Tandheelkunde deze taak ziet.

Algemeen gezien zal het tandartsbestuurslid in het bestuur die maatregelen bevorderen, welke van belang zijn voor de tandheelkundige voorlichting, de tandheelkundige opvoeding en de tandheelkundige verzorging van de jeugd. Ook zal hij de leden van het bestuur tandheelkundig voorlichten. En dit is natuurlijk zeer nuttig, omdat deze leden in het algemeen leken zijn op het gebied der tandheelkunde, terwijl ze toch gezamenlijk het beleid bepalen van een organisatie, die zich voornamelijk bezig houdt met tandheelkundige aangelegenheden. Alle dusdanige problemen, welke zich bij de dienst kunnen voordoen, zal hij afdoen en eventueel van een advies voorzien. Ook zal het tandartsbestuurslid de juiste en efficiënte gang van zaken in de dienst bevorderen. Daarbij zal hij

er voor waken dat een goede verzorging gewaarborgd is. Ook is hij nauw bij de aankoop van installaties en instrumentarium betrokken en zal hij hieromtrent het bestuur adviseren, uiteraard in overleg met de tandartsmedewerkers. De tandheelkundige administratie zal eveneens zijn aandacht moeten hebben en hij zal er op dienen toe te zien, dat ze nauwgezet wordt uitgevoerd.

Ik heb hier dus in grote lijnen een overzicht gegeven van de taak van het tandartsbestuurslid, betrekking hebbende op de praktische gang van zaken in een dienst schooltandverzorging. Maar een even belangrijke, zo niet nog belangrijker taak van het tandartsbestuurslid bestaat in het bevorderen van het gunstige klimaat waarin de schooltandverzorging moet werken. Hij zal dat kunnen doen door o.a. een goede samenwerking tussen de dienst en de in het rayon van dienst gevestigde tandartsen te bewerkstelligen. Ook door nauw contact te onderhouden met de tandartsmedewerkers, b.v. door raadgevingen ter bevordering van een goede uitoefening van hun taak als schooltandarts. Ook het kweken van een goede teamgeest onder de medewerkers zal zijn aandacht moeten hebben.

Verder dient er een nauw contact te bestaan tussen het tandartsbestuurslid en de adviserende tandarts van de Nederl. Ver. voor Sociale Tandheelkunde. En bovendien kan het tandartsbestuurslid trachten, waar dan ook in het rayon, de belangstelling voor en de inzichten in de waarde van een goede jeugdandverzorging naar behoefte te bevorderen.

Al met al kunnen we het zo samenvatten, dat het tandartsbestuurslid ernaar zal moeten streven om tussen hem en het gehele Dagelijks Bestuur, de schooltandartsen en de plaatselijke tandartsen een goede teamgeest aan te kweken, omdat alleen dan een goed lopende dienst denkbaar is. Wellicht is er nog meer, dat tot de taak van het tandartsbestuurslid gerekend kan worden, maar datgene, wat ik tot nog toe begrepen heb onder die taak is op zichzelf al geen kleinigheid.

Wij kunnen ons nu de vraag voorleggen of het wel mogelijk is voor het tandartsbestuurslid om deze uitgebreide taak naast een volledige eigen praktijk naar behoren te vervullen. Als ik dan deze vraag ontkennend beantwoord, dan bedoel ik hiermee helemaal niet, dat alle tandartsenbestuursleden tekort zouden schieten in hun aandeel, maar slechts, dat het van huis uit onmogelijk is om geheel alleen deze omvangrijke taak te vervullen naast het veeleisende beroep, dat de tandarts nu eenmaal is opgelegd.

Om hieraan tegemoet te komen zien we vaak functionarissen in de diensten schooltandverzorging, aan wie werkzaamheden worden gedelegeerd, die eigenlijk tot de competentie van het tandartsbestuurslid behoren. We kennen deze functionarissen onder de naam van administrateurs. En het gebeurt maar al te vaak, dat zij door de omstandigheden werkzaamheden krijgen opgedragen of gaan doen, die de tandheelkunde zijdelings betreffen of zelfs geheel op tandheelkundig terrein liggen.

Zij zullen daar zelf over het algemeen niet gelukkig mee zijn, want zo'n situatie kan aanleiding geven tot moeilijkheden en conflicten met tandartsmedewerkers en praktiserende tandartsen. Het is duidelijk dat dit nooit in het voordeel kan zijn van een goede schooltandverzorging.

Mijns inziens is de oplossing voor deze problematiek gelegen in het aanstellen van een tandarts aan wie de dagelijkse leiding wordt toevertrouwd. En deze functionaris, we zullen hem maar meteen de dirigerend-tandarts noemen, kan dan een groot deel van de taak van het tandartsbestuurslid overnemen. Daarbij dient tevens te worden vastgesteld of hij nog iets meer dan al besloten ligt in de taak van het tandartsbestuurslid, richting kan geven aan het doel en streven van de schooltandverzorging.

Maar wat houdt dat in, dat doel en streven van de schooltandverzorging? Ik zou daar graag iets over willen zeggen en heb getracht dit in vier punten samen te vatten, nl.:

1e. De lagere schooljeugd onderzoeken en saneren.

Bij dit punt hoef ik niet lang stil te staan, want dit is eigenlijk de primaire doelstelling waar het de schooltandverzorging betreft.

2e. Het „dental minded” maken van de lagere schooljeugd.

Het is toch zo, dat een zich beperken tot het saneren van een bepaalde leeftijdsgroep nimmer het enkele doel kan zijn doch tevens middel moet wezen om te bereiken dat na het verlaten van de lagere school van de mogelijkheden van regelmatige conserverende behandeling door deze groep in het algemeen gebruik zal worden gemaakt.

3e. Het „dental minded” maken van allen en wel speciaal van de bij de schooltandverzorging betrokken personen en groepen.

Dat kunnen o.a. zijn: ouders, onderwijzend personeel, gemeentebesturen en dergelijke. Dit „dental minded” maken slaat natuurlijk niet op het 2 maal per jaar bezoeken van de eigen tandarts, maar veeleer op het feit, dat zij het belang van de schooltandverzorging en ook van de tandheelkunde in het algemeen inzien en bereid zijn dit over te dragen op anderen, zoals de ouders en het schoolpersoneel dit zouden kunnen doen op de kinderen.

Gemeentebesturen kunnen „dental minded” genoemd worden als ze bereid zijn maatregelen te bevorderen, die in het belang van de schooltandverzorging, en in het belang van de gebitsgezondheid in het algemeen zijn, zoals de fluoride-ring van het drinkwater. Dit zijn allemaal zaken, die door de invloed van de schooltandverzorging kunnen worden begunstigd.

Ten slotte zou als vierde punt ook nog het verzamelen van sociaal tandheelkundige gegevens tot de taak van de schooltandverzorging moeten behoren. Die gegevens zullen dan op een manier verzameld moeten worden, die wetenschappelijk waarde vertegenwoordigen en dus statistisch kunnen worden verwerkt. Op deze manier zou o.a. een gedetailleerd inzicht in de epidemiologie van de cariës kunnen worden verkregen. Er is bijna nergens een overeenkomstige gelegenheid om op grote schaal tandheelkundige gegevens te verzamelen als door de schooltandverzorging en ik zou haast zeggen, dat het bijna onverantwoord zou zijn hiervan geen gebruik te maken.

Tot zover een korte omschrijving van het doel en streven van de schooltandverzorging.

We kunnen nu tevens nagaan hoe aan de taak en functie van de dirigerend-tandarts een vorm kan worden verleend om aan dit doel en streven der schooltandverzorging een juiste richting te geven.

Hiervoor heb ik weer een onderverdeling gemaakt in vier punten:

- 1e. Een organiserende, coördinerende en adviserende taak.
- 2e. Een leidinggevende taak op het gebied van de tandheelkundige uitvoering der schooltandverzorging.
- 3e. Een taak op het gebied van de voorlichting en de public relations.
- 4e. Een wetenschappelijke taak.

Wat betreft het eerste punt zal, in het algemeen bezien, de dirigerend-tandarts de schakel vormen tussen het bestuur enerzijds en de schooltandartsen, hun helpsters en andere bij de schooltandverzorging betrokken personen en groepen anderzijds en hij zal daarbij een organiserende, coördinerende en adviserende taak hebben ten aanzien van de praktische uitvoering van de schooltandverzorging overeenkomstig de richtlijnen van de Centrale Raad voor Sociale Tandheelkunde. Korter gezegd: De dirigerend-tandarts zal moeten zorgen, dat de dienst ten aanzien van de praktische uitvoering goed verloopt. Om dit te kunnen bereiken, moet hij verschillende dingen doen. Hij zal een goede planning moeten maken o.a. ten aanzien van het aantal werkochtenden, aantal assistenten, dental-cars en instrumentaria. Ook zal hij tijdig voor elk schooljaar een programma moeten samenstellen en er tijdens de werkzaamheden op toezien dat deze conform de opzet verlopen. Mochten hierin nl. wijzigingen nodig blijken, dan kan worden bezien in hoever correcties zullen moeten worden aangebracht.

Verder is het wenselijk, dat hij regelmatig verslag uitbrengt aan het Dagelijks Bestuur over de stand van zaken in de dienst. Zowel voor dit verslag als ook voor het inzicht in de gang van zaken is een goede tandheelkundige administratie noodzakelijk. De dirigerend-tandarts zal dan ook leiding moeten geven aan die tandheelkundige administratie om verantwoorde en betrouwbare gegevens te krijgen ten aanzien van het verloop van de dienst en – wat nog belangrijker is – om een bruikbare tandheelkundige interpretatie van die gegevens ter beschikking te hebben.

Dit zijn zo in het kort enkele onderdelen van de taak van de dirigerend-tandarts ten aanzien van de praktische uitvoering van een dienst voor schooltandverzorging.

Wat betreft het tweede punt: de leidinggevende taak ten aanzien van de tandheelkundige uitvoering, wil ik beginnen met op te merken, dat niet iedere tandarts, die zich bereid verklaart om bij de schooltandverzorging te gaan werken, nu meteen ook een *schooltandarts* is.

Zowel de omstandigheden waaronder gewerkt moet worden, als de aard der werkzaamheden, zijn vaak zeer afwijkend van die, welke de tandarts in zijn eigen praktijk gewend is. Zo noodzaken de omstandigheden hem, om in of nabij een school te werken en niet in de eigen vertrouwde omgeving. Op die school heeft men een bepaald geordend systeem en de schooltandarts zal er voor moeten zorgen, dat hij zo goed mogelijk in dat systeem past.

Dat is niet zo eenvoudig, omdat een tandarts gewend is in zijn praktijk eigen baas te zijn. Nu is hij gast en zal zich dan ook als gast moeten gedragen. Dit kan wel eens moeilijkheden opleveren en het is daarom op zijn plaats wanneer de dirigerend-tandarts het als zijn taak ziet om de nieuwe medewerker in de schooltandverzorging hierop te wijzen en de nodige wenken te geven.

Ook de aard der werkzaamheden is, zoals ik reeds opmerkte, nogal afwijkend van wat hij gewend is in de eigen praktijk.

Men heeft in de schooltandverzorging uitsluitend met kinderen te maken, die bepaald niet eigener beweging tandheelkundige hulp vragen.

In de schooltandverzorging verricht men werkzaamheden binnen het kader van een opdracht, nl.: Maak het gebit van dat kind tandheelkundig gezond, maar zorg er tevens voor, dat het kind na die behandeling nog bereid zal zijn om de volgende keer, indien noodzakelijk, er zich weer aan te onderwerpen. Dat dit uitermate moeilijk is zal men zich wel kunnen voorstellen. Er gaan vaak verscheidene jaren overheen voordat de practicus ook een goed schooltandarts is en het is daarom goed als de dirigerend-tandarts met zijn ervaring hierbij leiding kan geven. Een goede en psychologisch juiste behandeling bepaalt nl. in hoge mate het rendement van de schooltandverzorging.

Leiding geven aan de tandheelkundige uitvoering betekent ook, dat de dirigerend-tandarts de uiterst moeilijke taak heeft om van zijn groep schooltandartsen een team te maken. Dat houdt in, dat de dirigerend-tandarts bij de vaak sterk individueel ingestelde collega's moet zien te bereiken, dat ze van hun individualiteit iets prijs geven in het belang van een gemeenschappelijke taak. Alleen een team biedt de mogelijkheid tot een juiste en uniforme uitvoering van de dienst.

Collega VAN ERP is hier in zijn inleiding ook al uitvoerig op ingegaan, waarbij hij er tevens op gewezen heeft, dat een mogelijk verschil van opvatting inzake de indicatiestelling, verwijzing of afvoeren van kinderen wegens verhoogde cariës-activiteit en cariësprogressie, het gebruik van bepaalde instrumenten of materialen enz. slechts juist beoordeeld kunnen worden door de dirigerend-tandarts in overleg met zijn medewerkers. Daartoe zal het wenselijk zijn dat de dirigerend-tandarts veel contact heeft met de medewerkende tandartsen, vooral tijdens hun werkzaamheden in de dienst. Hierdoor komt hij snel op de hoogte van individuele verlangens en opvattingen, terwijl tevens de gelegenheid bestaat om eventuele dubieuze gevallen van verwijzing of het afvoeren van kinderen gezamenlijk te bezien en te bespreken. Uiteraard is daarnaast het regelmatig contact van de gezamenlijke schooltandartsen op een medewerkersbijeenkomst, onder leiding van de dirigerend-tandarts, onontbeerlijk.

Het zal duidelijk zijn, dat ik vooral met het oog op die leidinggevende taak ten aanzien van de technische uitvoering in de dienst, zoals ik die nu geschetst heb, volledig de mening van coll. VAN ERP onderschrijf, dat de dagelijkse leiding van een schooltandverzorging toevertrouwd behoort te worden aan een tandarts.

Bezieet men nu verder de taak en functie van de dirigerend-tandarts, dan ko-

men we aan punt drie nl.: De taak op het gebied van de voorlichting en de „public relations”. Alhoewel het zich wijden aan „public relations” al een zekere mate van voorlichting-geven inhoudt, heb ik met opzet de voorlichting nog eens afzonderlijk genoemd. Hiermee doel ik op de voorlichting met betrekking tot de mondhygiëne. De dirigerend-tandarts zal namelijk moeten bevorderen, dat het team medewerkers en helpsters, naast het onderzoek en de behandeling van de kinderen, uitgebreid adviezen geeft inzake een goede mondverzorging. Hijzelf en de medewerkers kunnen tevens op ouderavonden aan de hand van dia's, een film of het gesproken woord het belang van goede mondverzorging bepleiten. Hoe en met welke middelen de raadgevingen aan de kinderen en de voorlichting aan de ouders het best kunnen worden gegeven, kan een punt van bespreking uitmaken op de contactbijeenkomsten van de medewerkers. De dirigerend-tandarts zal ten aanzien van die voorlichting, die gerekend mag worden tot één van de belangrijkste facetten van de schooltandverzorging, de stuwende kracht moeten zijn.

Reeds noemde ik naast de voorlichting de „public relations” als onderdeel van de taak van de dirigerend-tandarts. Hieronder moet mijns inziens verstaan worden het geven van voorlichting over het doel en streven van de schooltandverzorging en het onderhouden van contacten met andere groepen en instellingen, die op een of andere wijze betrokken zijn bij de schooltandverzorging. De dirigerend-tandarts zal moeten bevorderen, dat in zijn rayon aan de gebitshygiënische oogmerken van de schooltandverzorging ruime bekendheid wordt gegeven, in de eerste plaats natuurlijk bij de ouders, het onderwijzend personeel en de gemeentelijke en/of provinciale bestuursinstanties. Ook het onderhouden van contacten met andere groepen zal de aandacht hebben van de dirigerend-tandarts. Het mag er naar mijn mening niet toe leiden, dat een dienst schooltandverzorging helemaal afgezonderd staat. Zij moet een plaats krijgen binnen het geheel van instellingen, die hun arbeidsterrein hebben op het gebied van de gezondheidszorg. Zo zal er een zeer goede samenwerking moeten bestaan met de in het rayon der schooltandverzorging gevestigde tandartsen, ja ik zou zelfs willen betogen, dat de schooltandverzorging met hen een groot team moet vormen. Storende complicaties als de z.g. „dubbele verzorging” en verwijzingen, kunnen alleen in gezamenlijk overleg geregeld worden.

Wenselijk is het verder, dat ook met de schoolartsen en logopedisten nauwe contacten worden onderhouden. In de eerste plaats is het goed, dat men wat meer van elkaars werk op de hoogte komt, maar ook krijgt men aldus de mogelijkheid tot meer gerichte acties met betrekking tot voedingsgewoonten van en mondverzorging bij de ouders en kinderen.

Samenwerking met de logopaedisten kan wenselijk zijn, als spraakmoeilikheden hun oorzaak vinden in gebitsafwijkingen. En zo zijn er misschien nog wel meer voorbeelden te noemen. Al met al vind ik een uitgebreid contact naar buiten zeer belangrijk en ook hier kan dus de dirigerend-tandarts goed werk verrichten.

Tenslotte komen we dan aan punt vier: De wetenschappelijke taak van de dirigerend-tandarts.

Ook coll. VAN ERP heeft in zijn inleiding dit punt al aangehaald en ik onderschrijf volledig zijn mening, dat daar waar zulks mogelijk is, de gelegenheid moet bestaan om in enigerlei vorm wetenschappelijk werk te verrichten. Dat wetenschappelijk speurwerk op dit sociale terrein ook in Nederland noodzakelijk is, bewijst mijns inziens het antwoord, dat een hoogleraar gaf op een vraag mijnerzijds om opgave van Nederlandse literatuur over de sociale tandheelkunde: „Er is nog maar heel weinig, die literatuur zullen jullie zelf moeten maken”.

Aan het eind gekomen vinden sommigen wellicht dat ik enkele essentiële punten heb vergeten of ergens te weinig nadruk op heb gelegd. Anderen zullen mogelijk van mening zijn dat aan bepaalde punten te veel aandacht is besteed.

Hoe het zij, ik hoop dat er alle aanleiding moge zijn voor de dirigerend-tandartsen (we zijn reeds met ons achtentwintigen in Nederland) om zich in de nabije toekomst nog eens gezamenlijk te beraden over hun taak en functie in de schooltandverzorging.

Hofakker 14, Zuidlaren

BUITENLAND

PROF. DR. GERHARD DOMAGK †

Op 24 april 1964 stierf op 68-jarige leeftijd de internationaal bekende geleerde Prof. Dr. GERHARD DOMAGK, die zich vooral op het gebied van de geneesmiddelleer grote naam heeft gemaakt.

Zijn wetenschappelijke publikaties waren vooral gericht op de lichaamseigene afweerkrachten tegen infectieziekten en het tumorprobleem. Reeds in 1932 ontdekten hij en zijn medewerkers de chemotherapeutische werkzaamheid van de sulfonilamiden (Prontosil), waarmee voor het eerst in de geneeskunde de behandeling en genezing van gevreesde infectieziekten, zoals longontsteking, hersenvliesontsteking, kraamvrouwenkoorts enz. mogelijk werd. Voor deze ontdekking werd DOMAGK in 1939 de Nobelprijs voor fysiologie en geneeskunde toegekend.

Ook op het gebied van de tuberculose-bestrijding maakte hij zich verdienstelijk, o.a. door de ontdekking van isonicotinezuurhydrazide.

In de laatste jaren wijdde hij zich in het bijzonder aan het experimentele kankeronderzoek, met het doel chemotherapeutisch werkzame middelen te vinden. Enige hoopgevende resultaten mocht hij nog beleven.

Het wetenschappelijk werk van DOMAGK, die vroeger ook directeur was van de Farbenfabriken Bayer A.G. vond in de gehele wereld erkenning. In tal van onderscheidingen, o.a. eredoctoraten en erelidmaatschappen, kwam dit tot uiting.

IN MEMORIAM PROF. DR. T. FUJITA

In Tokio, de stad waar hem jaren achtereen de leiding van het ontleedkundig laboratorium was toevertrouwd, is na een smartelijk lijden heengegaan Prof. Dr. T. FUJITA.